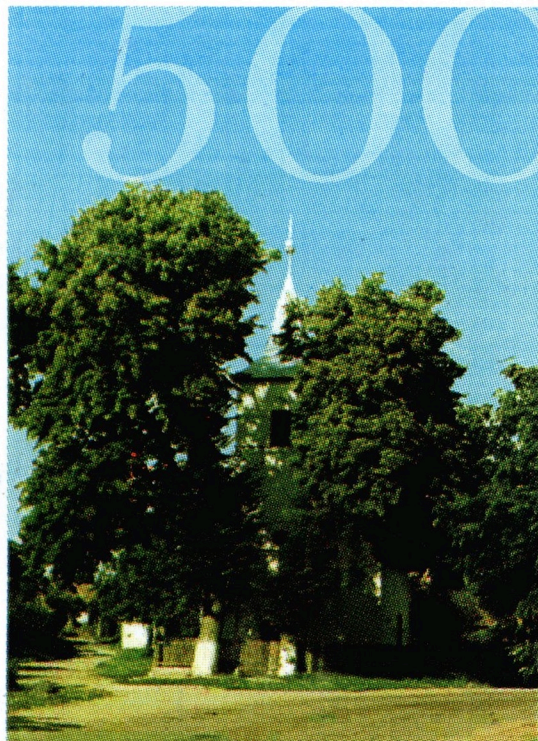

Sebe Ákos

Az 500 éves Nyárádgálfalva

– lakosságáról, birtokviszonyairól,
életviteléről –

IMPRESS

Sebe Ákos

Az 500 éves Nyáradgálfalva

– lakosságáról, birtokviszonyairól és életviteléről –

IMPRESS KIADÓ
Marosvásárhely – 2001

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megjelent a Illyés Közalapítvány
anyagi támogatásával

A fedőlapot
Donáth–Nagy György
tervezte

Sebe Ákos – Găleşti – 500 de ani (micromonografie)

ISBN 973-9351-38-7

© Minden jog a szerzőé

Előszó

Kolozsváron születtem 1937. július 3-án. Elemi oktatásban Kolozsváron, Szovátnán és Sóváradon részesültem. Tanulmányaimat a marosvásárhelyi Pénzügyi Középiskolában fejeztem be 1954-ben. A pénzügyi-közigazgatási számárlétra első fokára 1954. szeptember 1-jén léptem, a kóhalmi rajoni pénzügyi hivatalban. Néptanácsítókári kinevezést Sóváradra 1957. október elsején, Nyárádgálfalvára 1968. júniusában kaptam. Itt dolgoztam 1987. február elsejéig, amikor nyugdíjba vonultam.

Az évek során a hivatali teendők, a fészekrakás, később a családi gondok (gyermeknevelés-taníttatás) teljesen lekötötték figyelmemet, s szinte észre sem vettem, hogy időközben megszerettem a falut, a községet, kutatni kezdtem múltját.

A település iránti érdeklődésemet kezdetben a néptanácsi hivatalként szolgáló udvarház, a temetőben szétdőlt Szentiváni-kripta és az idősektől hallott elbeszélések keltették fel. Ezek szolgáltak alapot ahhoz, hogy megpróbáljam felkutatni és hátrahagyni a feledésre ítelt tényeket. Két évtized alatt Gálfalváról és a hozzá tartozó hat faluról összegyűjtött adatokról, tényekről több mint 1000 gépelt oldalnyi anyag gyűlt össze, melynek lapjai iróasztalomban lapulnak. Valamikor úgy gondoltam, hogy az adatok rendszerezése, majd megszerkesztése után egy kötetben kiadom. Sajnos az anyagiak ebben megakadályoztak. S amikor már úgy tűnt, hogy a két évtizedes munkám teljesen kárba vész, szerényebb összeggel ugyan, de segítségemre jött az Illyés Közalapítvány – amiért ezúton is köszönetemet fejezem ki. Am a kapott összegből csupán egy 48 oldalas füzet kiadására futotta. Ezért döntöttem úgy, hogy Gálfalva 500 éves évfordulójára kiadandó füzetben csak a községközpontra szorítkozom.

Szándékom megvalósításához nagy segítséget kaptam mind a helybéliektől, mind a marosvásárhelyi Állami Levéltár és a Teleki Téka szakembereitől.

Művem értékelése nem rám tartozik.

Sebe Ákos

Nyárádgálfalva földrajzi elhelyezéséről

A Görgényi-havasok lábánál meghúzódó, a Bekecs hegységből eredő Nyárád folyam a névadója annak a völgynek, amely Nyárádremetétől, Nyárádmagyaróstól és Székelyhodostól Nyárádtőig 11 községközponttal 67 települést foglal magába. A Nyárád mentét földrajzilag három részre osztjuk: Nyárádremetétől Nyárádszeredáig a *Felső-Nyárádmente*, innen Ákosfalváig *Közép-Nyárádmente*, Ákosfalvától Nyárádtőig *Alsó-Nyárádmente*. Falunk a Közép-Nyárádmentén, mintegy 2500 méter hosszúságban, a folyó jobb oldalán helyezkedik el, a Nyárádtő–Nyárádszereda 151D jelzésű; 1976-ban aszfaltozott út mentén. Ezen az útvonalon haladva, Marosvásárhelytől 25, Ákosfalvától 12, Nyárádszeredától 4 km-re van Gálfalva.

A községhez tartozó közti távolságok a következők (km-ben):

	Gálfalva	Szentlászló	Nagyadorján	Kisadorján	Bede	Nyomát	Szenháromság
Gálfalva	—	2,7	3,0	2,1	9,9	6,3*	7,4
Szentlászló		—	5,7	4,8	7,2	3,6	4,7
Nagyadorján			—	0,9	12,9	9,3*	10,4
Kisadorján				—	12,0	8,4*	9,5
Bede					—	10,8*	2,5
Nyomát	10,6	13,3	13,6	12,7	20,5	—	18,0** 8,3*
Szenháromság							—

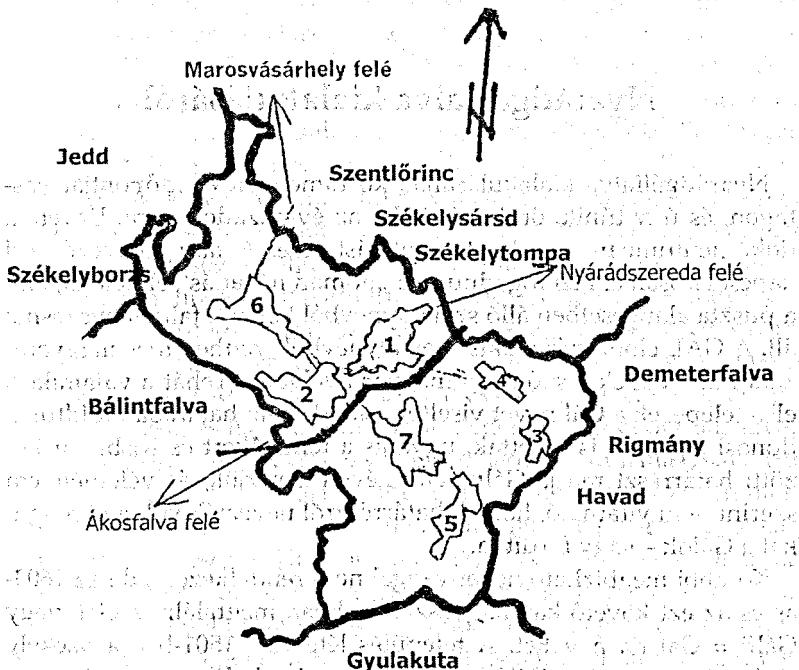
* Nyárádszentlászló irányában, km.

** Székelytompá felé, a Nyomáttól való távolságok mindenike.

Falvaink utcáinak hosszúsága km-ben a következők:

Nyárádgálfalva	5.150	Nyárádszentlászló	5.176
Szenháromság	6.029	Kisadorján	1.248
Nagyadorján	1.830	Bede	2.039
Nyomát	2.505	Összesen:	23.977

Nyáradgálfalva községhez tartozó falvak

1. Nyáradgálfalva
2. Nyáradszentlászló
3. Nagydorján
4. Kisadorján
5. Bede
6. Nyomát
7. Szentháromság

(A falvak közötti távolságokat kismotorral mértem, a néptanács Főút felőli kapujától indulva, az utcák hosszúságát a villamosítási rajzokból vettem át, ami pontosnak tekinthető, ugyanis a közvilágítás oszlop minden utcában létezik.)

Falunk legmagasabb pontja az Irma-tető – 509 méterrel emelkedik a tengerszint fölé, legalacsonyabban a Seksió-dűlő található, 330 méterrel.

Nyáradgálfalva kialakulásáról

Nyáradgálfalva kialakulásának körülményeit és időpontját vastagon, és úgy tűnik, örökre befedte az évszázadok pora. Egyetlen dokumentumban sem kaptam utalást erre. A falu elnevezésével kapcsolatosan el kell fogadnunk a „nomád névadás” elméletét, ami a puszta alanyesetben álló személynévből képzett faluelnevezésből áll. A GÁL elnevezés csakis személynévből eredhet, más magyarázata nincs ennek a szónak a magyar nyelvben. Tehát a valamikori első telepeselek a Gál nevet viselték, akik falunk határában földtulajdonosi jogcímét is alkottak, ugyanis a temetőkert és Kisbokor közötti határrészt ma is Gálpataka néven ismerjük, és véleményem szerint nem vitatható, hogy e határrészeztől neveztek volna el magukat a Gálok – vagy fordítva.

Korábbi megbízható névanyaggal nem rendelkezem, de az 1603-as és az ezt követő katonai összeírásokban megtalálni a Gál, vagy Gálfi = Gál fia neveket. A település létezését 1501-ben a Székely Oklevéltár igazolja, Gálfalwa megnevezéssel (III. – 149). Ugyancsak Gálfalwa névvel szerepel 1760–1762 között. A Nyárad előnevet 1854-ben kapja. (Coriolan S.)

A lakosságról

A levéltári anyagok tanulmányozásából kiderül, hogy Nyárádgálfalva mindvégig szabad székely település volt és a falu főuraihoz hasonlóan 1568 után unitáriusok. Megállapítható az is, hogy falunk első főemberei az Ózdiak és a sepsiszentiványi Szentivániak voltak. Bethlen Gábor parancsára 1614-ben készült katonai összeírás Nyárádgálfalvára vonatkozó részében 23 szabadosrendű, 8 jobbágy és 14 zsellércsaládot vettek nyilvántartásba. Feljegyezték Nagy és Zsigmond nevezetű lófő székelyeket. A lófők azok a módosabb székelyek voltak, akiknek legalább 50 forintot érő vagyonuk volt, és saját lovaikkal vonultak hadba. Köztudott, hogy az erdélyi székelység a határőr-szolgálatot látta el; tehát nem csodálkozunk azon, hogy a nyilvántartásba vétel és egyéb tevékenység is a hadszervezést szolgálta. Az 1535. évi országgyűlés a hadfelszerelési kellékeket is meghatározta: Az a jobbágy, akinek 6 vagy 8 jármos ökre van, karddal, íjjal és 12 nyilvesszővel, az ennél gazdagabb még pajzzsal és harci bárdal is, a szegényebbek pedig dárdával és harci bárdal felfegyverkezve kellett hadba vonuljanak, saját ruházattal, lovaiknak és saját maguknak két hétre való élelemmel. A főnemések és lófő székelyek mellett találjuk meg a gyalogosokat. A libertinusok csoportját azok alkották, akik valamilyen – leginkább vitézi – cselekedetük révén felemelkedtek jobbágyi mivoltúkból. A feljegyzésekből kitűnik, hogy a faluban ősjobbágy (1600 előtti) nem volt. Találtak ellenben két konfiskált és hat fejekötött jobbágyot. A konfiskált jobbágyok valamely tartozás ellenében veszítették el szabadságukat (nevüket nem jegyeztem fel). A fejekötött jobbágy bizonyos kihágás, illetve bűncselekményért kiszabható büntetést elkerülendő ajánlotta szabadságát cserébe. Gálfalván például Filep János búzát lopott, Molnár Mihály pedig ennek prókátoroskodott. Mindketten fejekötöttek lettek. Előfordult olyan eset is, amikor egy szabad székely, minden bizonnyal nehéz családi állapotára való tekintettel, a hadbavonulás előtt önként vállalta a jobbágyságot és lett fejekötött. Például a nyárádgálfalvi Kozma Mihály *spontán*

obligálta magát (vallotta sz. m.) Ózdi Györgynek. Az uradalom birtokait a gálfalviak dolgozták meg, külső – tehát idegenből hozott – jobbágy nem dolgozott a határon.

Figyelmet érdemlő adatforrás továbbá a szintén katonai jellegű Rákóczi György-féle lustra 1635-ből, amelyből Gálfalváról megtudni a következőket: *A nyilvántartásba vett nemesember ekkor Ózdi György és Ózdi Miklós volt. Míg az 1614-es lustrakönyvben Ózdi István, Benedekffi Albert, Szabó János, Orbai Bálint, Orbai Máté, Tordicz Mátyás, Gyegyei Miklós, Nagy Péter, Fekete Bálint, Kádár Márton, Kozma János és Márkodi András, mint lófő székelyek szerepeltek a nyilvántartásban, az 1635-ös lajstromban már sokuk neve után megjegyezték, hogy gyalogosan szolgál, ami az időközbeni elszegényedésükre enged következtetni, bár az is igaz, hogy helyükbe mások kerültek lófői minősítésbe. Ez az összeírás 53 családfőt tart nyilván, amiből kettő nemesember, 29 lófő, 10 gyalogos, 8 jobbágy és 4 szolgarendű.*

Ennek az összeírásnak egyik jelentősége, hogy *először szerepel a családonkénti fiúgyermek neve is*. Sigmond János családjában például Pál, Péter, Márton és János; Csiki János lófő székelynél Istók, Marci, Gyurka és Mihók nevek szerepelnek.

A gálfalvi összeírásban egy érdekes, de egyben megmagyarázhatatlan bejegyzést is találni: *Orbán György elbudosott. Eörökségét Márkodi Gergely biria zalongon, irunk fia Giuriko*. Az önként vállalt bujdosás oka ismeretlen, de lehet, meg akarta előzni Bartha György jobbágy esetét, akit szintén ismeretlen okból hazavittek Háromszékre.

A következő katonai szemle 1686-ból tartalmazza azoknak a jobbágyoknak, nemeseknek és vitézlő rendbéliek neveit, akik felesküdték a *Leopoldusra*. A nemesek közül Ózdi Gergely, a jobbágyrendbéliek közül 14-en, a vitézlőrendbéliek közül Csurka, Orbai és Ózdi vallották magukénak a császári eskütételt. Hetvenöt esztendő elteltével tartott katonai szemlén a főrendiek közt találni Tekintetes Szentiványi Sámuel és Györgyöt, Ózdi Zsigmondot és Gergelyt, Gálfalvi Antalt, valamint Jakab Józsefet, mindeniküket két-két lóval.

Ebben a nyilvántartásban Gálfalva már 60 családdal szerepel.

Marosszék falvaira vonatkozó és összefüzetlen lapokból álló Iustrakönyveket, egyes helyeken, az olvashatatlanságig kikezdte az idő. Mégis hosszasan tanulmányoztam az ezekben szereplő adatokat és utalásokat, mert ez az egyetlen írott dokumentuma az időszaknak, mely alapul szolgálhat a lakosság létszámának megközelítő kiszámításához, alakulásának megismeréséhez, de a település társadalmi rétegződését is szemlélteti. A székely székek bizonyos szabadságot garantáltak a lakosságnak, elsősorban azért, mert ebben az időszakban a székelység legfőbb szerepe – kötelessége – a határvédelmi katonáskodás volt. Erdély fejedelmeinek szükségük volt a székely katonaságra, ezért teljes adómentességet biztosítottak a katonáknak. Ezzel kapcsolatosan ismert Mátyás király 1473-ban kelt kiváltságlevele az „ököradóval” kapcsolatosan. 1750-ben Gálfalván még 22 jobbágycsalád élt, ez a szám a jobbágyszabadság 1848. évre egyetlen családra csökkent, de ennek neve pontosan nem ismeretes. Csak gyanítani lehet, hogy ez a Kovács Rebi családja, aki a bungurbeli három jobbágyszellér ház egyikének tulajdonosa volt.

A Iustrákon összeírt családfők és a fiúgyermekek feltüntetéséből arra lehet következtetni, hogy az 1600-as évek közepén falunk lakóinak száma 450–500 lehetett.

Az első hivatalos népszámlálást 1784-ben II. József császár rendelte el, házszámozással és birtokösszeírással együtt. Erdélyben ez 1786-ban történt meg. A népszámlálás adataiból tudtuk meg, hogy Nyárádgálfalván ekkor a 110 összeírt lakóházban 125 család lakott, és a lakosok száma 624 volt, amiből 324 férfi és 300 nő. Ettől kezdve Gálfalva lakóinak száma, mérsékelten ugyan, de egyre növekedett, és a legmagasabb 936-os számot 1941-ben érte el. A falu lakossága magyar nemzetiségű volt. Az 1977-es népszámlálás alkalmával falunkban hét-hét személy vallotta magát románnak, illetve cigánynak, a többi magyar. Felekezeti megoszlás tekintetében a lakosság túlnyomó többsége unitárius volt és az ma is.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy Gálfalva is a gyors előregedés útján halad. Falunkból is eltávoztak a fiatalok, mivel iskolai képzettségüknek megfelelő munkalehetőség falunkban nem adódott. Többségük Marosvásárhelyen vagy Nyárádszeredában talált

munkahelyet, lakást, élettársat, így később a bölcsőket sem Nyárádgálfalván ringat(ják)ták. Elgondolkoztató az is, hogy mihelyt a szülők, nagyszülők elhalnak, a törvényes örökösök leghamarabb az ősi fészket, majd a ki tudja milyen nehézségek és nélkülözések árán megszerzett földek egy részét, vagy az egészet eladják, mindegy, hogy kinek, csak pénzt lássanak. Itt jegyzem meg, hogy az 1968–1985 között megkötött 442 házasságból 1985 végére már csak 144 pár lakott a községben, a többiek eltávoztak, babakelengyével együtt.

Régen volt amikor az asszonyok *áldott állapotba* kerültek, manapság egyszerűen csak *teherbe esnek*, mert a gyermekvállalás terhet jelent; és „*megterheli*” a család amúgy is szűkös költségvetését. Bár falun a betevő falat könnyebben kerül elő, mint városon, mégis sokan az *egyke* megoldást választják. A családtervezésbe senkinek sincs beleszólása, az sem elítélendő, hogy minden szülő jó körülményeket kíván teremteni gyermekének. Jobbat, mint az övé volt. Ezért nagyon sokan a várost látták erre a legalkalmasabbnak. A baj akkor jelentkezett, amikor az állatállomány „ára” beköltözött a tömbházakba, az istállók garázsokká, javítóműhelyekké alakultak. Itthon az egyre öregedő szülők maradtak, akiknek munkakedvük ugyan nem, de munkabírásuk csökkent.

Mindemellett reményünk van, hogy a lakosság szaporodását valamelyest elősegíti a kétéves gyereknevelési segély (a fizetés 85 százaléka), amennyiben munkaviszonyban vannak. Jelen pillanatban Nyárádgálfalván két ilyen kedvezményezett tanügyi káder van.

Annak ellenére, hogy falunkra nem jellemző a kivándorlás, mégis feljegyzem azok nevét, akik külföldre távoztak, hiszen nemrégiben még gálfalvi lakosok voltak: Csíki József, Bán Aliz, Sipos Mária, Fekete István, Nagy Matild, Simon Judit, Marton Zsuzsánna, Kádár Edit, Osváth Éva, Fekete Sára, Kürti Bakk Ildikó, ifj. Török Elek és Szabó Hilda. Hazalátogatásaik alkalmával, nem a dicsekvés hangján szólva, elmondják, hogy munkahelyük, jó megfelelő javadalmazásuk, lakásuk van, de haza mégis Nyárádgálfalvára jönnek, itt vannak otthon.

Nyáradgálfalva lakói, házzámuk sorrendjében:

1. sz. Kovács Gyula	33. Simon Albert	Jánosi Ilona
2. Bodor Zsigmond	34. Karácsony Samu	Máthé György
3. Balogh József	35. Bustya Albert	64. Sebe Ákos
4. Borbély Mihály	36. Borbély Mihály id.	65. Csíki Erzsébet
5. Kulcsár Eszter	37. Borbély Árpád	66. Miklós Emma
6. Lőrke Árpád	38. Gombos Rozália	67. Csíki Lajos
7. Szócs József	39. Borbély Sámuel	68. Demeter Albert
8. Fekete Sándor	40. Nagy Berta	69. Ref. templom
9. Máthé Mihály	41. Bárdos Mihály	70. Zsigmond Ferenc
10. Lőrke Albert	42. Bustya Sándor	71. Fekete József
11. Zolti Rozália	43. György Ilona	72. Simon Margit
12. Kovács Berta	44. Kilyén Gyula	73. Dósafi Péter
13. Zolti János	45. Domó Károly M.	74. Veress Vilmos
14. Miklós Mihály	46. Szócs Zoltán	75. Fekete Károly
15. Kozák István	47. Kászoni Gizella	76. Kovács Domokos
16. Petrás József	48. Csíki Árpád	77. Általános iskola
17. Fülöp Emma	49. Havadtói Pál	78. Csíki Ernő id.
18. Bodor József	50. Havadtói Dénes	79. Csíki Ernő ifj.
19. Zolti Géza	51. Kovács József (Pipás)	80. Bustya Lajos
20. Rosu Attila	52. Szilágyi Margit	81. Keresztési Endre
21. Szilágyi Albert id.	53. Veress Sándor	82. Üres telek
22. Ötvös Katalin	54. Zolti Zsigmond ifj.	83. Csíki József
23. Fodor Ida	55. Zolti Dezső	84. Művelődési otth.
24. Fülöp Zoltán	56. Karácsonyi Árpád	85. Tűzoltó szertár
25. Kozák Sándor	57. Sebestyén Árpád	86. Varga György
26. Bodor Gyula	58. Fekete Gábor	87. Unitárius templom
27. Miklós Mihály ifj.	59. Osváth László	88. Zsigmond József
28. Fekete Erzsébet	60. Keresztési Lajos	89. Bustya József
29. Bustya Gábor	61. Nagy Árpád	90. Bustya Albert
30. Tóth Kálmán	62. Nagy Anna	91. Fekete Ferenc
31. Kovács Mihály	63. Dengel László	92. Fekete Gizella
32. Bodor Árpád	Lokodi Judit	93. Fekete Zsigmond

94. Ács Sándor	130. Szász Ferenc	166. Szabó Dénes
95. Ács Sámuel	131. Marton Lajos	167. Márkodi Mihály
96. Pungur János	132. Sipos Erzsébet	168. Nagy Zsigmond
97. Fekete Lajos	133. Szabó András	169. Csíki Albert
98. Zsigmond Ilona	134. Csíki Mihály	170. Keresztesi Domokos
99. Szócs Lajos	135. Ács Károly	171. Fekete Árpád Sz.
100. Terebesi Erzsé	136. Szederjesi József	172. Fekete József
101. Zsigmond Polixénia	137. Szöllősi Albert	173. Fekete Pál
102. Böjthe Margit	138. Fekete Sándor id.	174. Tsz-székház
103. Bustya József	139. Szilágyi Sándor	175. Fekete Albert
104. Székely József	140. Szabó Rebeka	176. Bokor Ferenc
105. Fekete Gábor A.	141. Bustya Árpád	177. Marton Vilma
106. Csíki Sámuel	142. Bustya Ferenc	178. Fekete Gábor
107. Keresztesi Béla	143. Szabó Albert	179. Balogh Ilka
108. Szász Mihály	144. Szabó József	180. Terebesi Albert
109. Fekete Domokos	145. Márkodi Márton	181. Bustya Miklós
110. Fekete András	146. dr. Vitályos András	182. Nazneanu Ileana
111. Török Elek	147. Orvosi rendelő	183. Kiss Imre
112. Marton István	148. Kászoni János	184. Márkus Rozália
113. Domó Antal	149. Domó János	185. Tamás Piroska
114. Marton András	150. Kádár Polixénia	186. Márkus Dániel
115. Marton János	151. Tarr Károly	187. Fazakas Albert
116. Ötvös Anna	152. Márkus Berta	188. Székely János
117. Kászoni Mihály	153. Csíki Sándor	189. Szilágyi Gyula
118. Falka Anna	154. Marton Gábor	190. Ötvös József
119. Gáll Mihály	155. Balázs Árpád	191. Máthé Berta
120. Domó Pál	156. Fekete József	192. Fekete Albert
121. Demeter Zsigmond	157. Kádár Ernő	193. Miklós Ferenc
122. Kilyén Polixénia	158. Miklós Károly	194. Miklós Ferenc id.
123. Szilágyi István	159. Szövetk. üzlet	195. Domó András
124. Báránszki János	160. Fazakas Erzsébet	196. Szigyártó János
125. Kilyén Dénes	161. Szarka János	197. Marton Sándor
126. Kászoni Zsigmond	162. Márkodi Gábor	198. Borbély Árpád ifj.
127. Fekete Karolina	163. Ács Lajos	199. Domó Erzsébet
128. Fekete Kálmán	164. Csíki Gyöngyvér	200. Marton Péter
129. Tanászi Ilona	165. Csíki Károly	201. Vonya Sarolta

202. Tamási József
 203. Pongrácz Dénes
 204. Pethő Anna
 205. Kádár István
 206. Csíki Gábor
 207. Bustya Mihály
 208. Samu István ifj.
 209. Karácsonyi Lőrinc
 210. Sztroja János
 211. Fejőstehén K.
 212. Fekete Imre
 213. Simon Zsigmond
 214. Sófalvi Pál
 215. Domó Dániel
 216. Tanászi Gábor
 217. Zsigmond Albert
 218. Borbély Ernő
 219. Marton Erzsébet
 220. Incze Ilona
 221. Tanászi Anna
 222. Demeter Jenő
 223. Kádár Tibor
 224. Kovács Lajos
 225. Domó József M.
 226. Pásztor János
 227. Községi malom
 228. Kóvári Jenő
 229. Marton József
 230. Csíki Endre
 231. Tanászi Albert id.
 231/A. Posta,
 Nagy Attila
 Tóth Ferenc
 Dósa L.
232. Demeter Lőrinc
 233. Sebestyén Károly
 234. Traktorállomás
 235. Keresztesi Margit
 236. Keresztesi Sándor
 237. Tsz-műhelyek
 238. Fekete Albert
 239. Tanászi Árpád
 240. Simon László
 241. Keresztesi Rozália
 242. Fekete Károly
 243. Fekete Margit
 244. Domó Katalin
 245. Domó Károly
 246. Domó Ferenc
 247. Adorjáni Domokos
 248. Fekete Gyula
 249. Keresztesi Károly id.
 250. Fekete László
 251. Cukrászda
 252. Csíki István
 253. Veress Károly
 254. Fekete Jenő
 255. Fekete Dániel
 256. Csíki Andor
 257. Marton Zsigmond
 258. Domó Péter
 259. Domó József
 260. Fekete Erzsébet
 261. Nagy Elemér
 262. Zsigmond Lajos
 263. Zsigmond Mihály
 264. Bustya Ferenc
 265. Tóth József
266. György János
 267. Keresztesi Mózes
 268. Keresztesi Dénes
 269. Keresztesi József
 270. Keresztesi Sándor
 271. Keresztesi József id.
 272. Fekete István
 273. Fekete Ernő
 274. Sportöltöző
 275. Kelemen Albert
 276. Kornya György
 277. Keresztesi József
 278. Erős Vilmos
 279. Fekete Árpád
 280. Szilágyi Mihály
 281. Márkus Gábor
 282. Baricz Dénes
 283. Demény Albert
 284. Lörke Katalin
 285. Ötvös Julianna
 286. Ötvös György
 287. Bodor János
 288. Szilágyi József
 289. Miklós Albert
 290. Puti János
 291. Simon Gyula
 292. Zolti Károly B.
 293. Zolti Zsigmond
 294. Kelemen Mihály
 295. Moldován Karolina
 296. Dósafti Péter
 297. Bimbó Ágnes
 298. Kilyén István

A fenti számbavétel az 1977-es népszámlálás és lakásösszeírási munkálatok előkészítésekor történt. Azért, hogy érzékeltethessük a lakosság összetételében alig több mint két évtized alatt (2001. október 1-ig) bekövetkezett változásokat, feltüntetjük azokat a házzámokat, ahol már nem a korábbi tulajdonosok élnek.

Rövidítések: mgh. = meghalt, ö. = örökölte, ela. = eladta,
 mgv. = megvette, elk. = elköltözött, b. = bérlő.

6 szám mgh. mgv. Fekete Ibolya	47 elk.	mgv. Kátóna Gyöngyvér
7 elk.	mgv. Tamás István	49 elk.
12 mgh.	ö. Bodor Piroska	52 mgh.
14 mgh.	mgv. Lőrke Albert	53 ela.
17 mgh.	üresen maradt	54 mgh.
18 mgh.	mgv. Pataki Dezső	58 mgh.
21 mgh.	ö. Szilágyi György	59 mgh.
22 mgh.	ö. Ötvös Lajos	60 mgh.
23 mgh.	ö. Fodor Károly	62 mgh.
24 elk.	összeomlott	63 tömbház: Szabó Judit; Sebe
26 mgh.	mgv. Veres Mihály	Ákos; Varga Ilona,
27 mgh.	ö. Miklós Rozália	Simon László
28 mgh.	ö. Fekete Albert	64 elk.
29 mgh.	mgv. Orbán Ottó	Népt. épülete, jelenleg
30 mgh.	b. Ács Sándor ifj.	nincs lakója
33 mgh.	mgv. Domó Irén	65 mgh.
34 mgh.	ö. Cojocarú Vasile	ö. Csíki Albert
36 mgh.	üres belsőség	66 mgh.
37 mgh.	üres belsőség	mgv. Keresztesi Károly
38 mgh.	mgv. Linger András	67 mgh.
39 mgh.	mgv. Kósa József	mgv. Dézsy Erzsébet
40 mgh.	mgv. Tökés Péter	68 mgh.
41 mgh.	mgv. Havadtói Sándor	ö. Szilágyi Gabriella
42 elk.	mgv. Havadtói Pál	70 mgh.
43 mgh.	mgv. Birtalan János	ö. Zsigmond Ferenc ifj.
44 mgh.	mgv. Ștefan Maria	72 mgh.
46 elk.	mgv. György József	b. Kakasi Erzsébet
		73 mgh.
		mgv. Nagy Jenő
		74 ela.
		mgv. Nagy Jenő
		76 mgh.
		ö. Kováts Anna
		78 mgh.
		ö. Csíki Ernő ifj.
		80 elk.
		mgv. Keresztesi Sanyi
		83 mgh.
		ö. Csíki Eliza
		86 mgh.
		ö. Varga Árpád

88 elk.	senki nem lakja	143 mgh.	ö. Szabó Aranka
89 mgh.	ö. Bustya József	145 mgh.	mgv. Csiki István
90 elk.	senki nem lakja	146 elk.	mgv. dr. Székely István
91 mgh.	mgv. Vónya család	150 mgh.	mgv. Nagy Benjámín
92 mgh.	ö. Fekete Anuka	152 mgh.	ö. Márkus Ernő
93 mgh.	mgv. Lunka Gyula	153 mgh.	lakatlan belsőség
95 mgh.	mgv. Bálint Ágoston	154 elk.	mgv. Bustya Sándor
98 mgh.	mgv. András Lajos	155 mgh.	Jehova Kir. Háza
99 elk.	mgv. Gáll János	156 mgh.	ö. Fekete Aladár
101 mgh.	mgv. Oláh János	158 mgh.	mgv. Szarka János
102 mgh.	mgv. Maria Susana	160 mgh.	mgv. Kádár Ernő ifj.
103 mgh.	üres telek	161 elk.	mgv. Szarka Levente
104 elk.	b. Veress Gyöngyvér	163 mgh.	mgv. Hochbauer József
105 mgh.	mgv. Lukács Jenő	164 elk.	mgv. Fekete József ifj.
107 mgh.	ö. Keresztesi Irén	165 mgh.	ö. Csécs Albert
110 mgh.	ö. Fekete Erzsébet	166 mgh.	ö. Csiki Irén
114 mgh.	ö. Bustya Lajos	167 mgh.	ö. Marton Gábor
116 mgh.	ö. Mocanu Rozalia	170 mgh.	ö. Keresztesi Rozália
118 mgh.	mgv. Boroica Dumitru	172 mgh.	mgv. Csibi György
119 mgh.	mgv. Kászoni László	174 volt tsz-székház	mgv. Virág L.
122 mgh.	ö. Bustya Margit	175/A új ház ép.	Fekete Levente
123 mgh.	lakatlan, harangláb	176 mgh.	lakatlan
124 mgh.	ö. Báránszki Etelka	177 mgh.	mgv. Fekete Albert
125 elk.	b. Fekete Sándor	178 mgh.	ö. Fekete Erzsébet
126 mgh.	mgv. Vizoli János	179 elk.	ö. Domó Péter
127 mgh.	mgv. Fazakas Zoltán	180 mgh.	ö. Dézsy Rozália
128 mgh.	ö. Fekete Árpád	182 elk.	mgv. Incze Júlia
129 mgh.	lakatlan telek	183 elk.	mgv. Koós Kálmán
130 mgh.	ö. Szász Irén	185 mgh.	mgv. Zsigmond Albert
131 mgh.	ö. Marton Gizella	186 mgh.	ö. Kővári Vilmos
134 mgh.	mgv. Csiszér Magdolna	188 mgh.	mgv. Dumitru Dorel
135 mgh.	mgv. Csiszér János	189 mgh.	mgv. Oláh József
138 mgh.	mgv. Keresztesi Dénes	191 mgh.	mgv. Vass Béla
139 mgh.	mgv. Dobos Gáspár	192 mgh.	ö. Miklós Ilona
140 mgh.	ö. Szabó József	194 mgh.	mgv. Kővári Ernő
142 mgh.	lakatlan belsőség	199 mgh.	mgv. Barabás Zoltán

200 mgh.	mgv. Domó Dániel	245 mgh.	mgv. Marton Albert
201 elk.	b. Ötvös György	246 mgh.	lakatlan
202 mgh.	ö. Samu Frunza	247 mgh.	lakatlan
203 elk.	mgv. Samu Gábor	253 mgh.	ö. Veress Zsuzsánna
204 mgh.	lakatlan	255 mgh.	ö. Fekete Jolán
205 mgh.	ö. Kádár István ifj.	256 mgh.	ö. Csíki László
207 mgh.	lakatlan	258 mgh.	lakatlan
208 elk.	lakatlan	259 mgh.	ö. Nagy Albert
209 mgh.	mgv. Kilyén Sándor	261 mgh.	ö. Nagy Jolán
210 mgh.	ö. Sztroja Jánosné	262 mgh.	ö. Zsigmond Ferenc
212 mgh.	ö. Fekete Gergely	263 mgh.	mgv. Gyarmathy Piroska
213 mgh.	mgv. Burcea Edit	266 mgh.	ö. György Béla
214 mgh.	mgv. Názán László	267 mgh.	ö. Keresztesi Albert
216 mgh.	mgv. Baciu Gavrilă	268 elk.	ö. Keresztesi Csaba
219 mgh.	mgv. Boroica József	269 mgh.	ö. Keresztesi Margit
220 mgh.	mgv. Krakkai Attila	271 mgh.	ö. Keresztesi Gyula
221 mgh.	mgv. Miclea Nicolae	275 mgh.	ö. Kelemen Gizella
223 mgh.	mgv. Berecki Domokos	276 mgh.	ö. Kornya Rozália
224 mgh.	b. Miklós Károly	277 mgh.	ö. Keresztesi Zoltán
225 mgh.	lakatlan	278 mgh.	mgv. Soós Anna
226 mgh.	ö. Henter Irén	280 mgh.	ö. Fekete Sándor
228 mgh.	az árvíz elvitte	282 mgh.	ö. Baricz Borbála
229 mgh.	ö. Marton Rozália	283 mgh.	mgv. Német Edit
230 mgh.	ö. Csíki Eliza	284 mgh.	mgv. Csizmadia Mihály
231 mgh.	mgv. Tanászi Albert ifj.	285 mgh.	mgv. Havadtői Dénes
231/A tömbház:	Nagy. Attila, Tóth	286 mgh.	mgv. Duli Rozália
	Ferenc, Dósa Lajos,	289 mgh.	mgv. Szilágyi József ifj.
	Dósa Csaba	290 mgh.	ö. Puti Margit
232 Rendőrség –	Baba Dumitru	292 mgh.	b. Simon Mihály
235 mgh.	mgv. Bustya Árpád	293 mgh.	ö. Zolti Gergely
236 mgh.	mgv. Szilágyi Edit	294 mgh.	ö. Kelemen Mária
241 mgh.	mgv. Karácsony Károly	295 mgh.	mgv. Kovács Márta
242 mgh.	ö. Fekete Margit	296 mgh.	ö. Dósa István
243 mgh.	mgv. Zsigmond Mihály	297 mgh.	ö. Zolti Ferenc
244 mgh.	mgv. Csíki Albert	298 mgh.	mgv. Kacsó János

A fenti összehasonlításból kiderül, hogy 1977-től 2001 október elsejéig 160 családfő távozott az élők sorából. Olyan, valamikori termelőgazdaságok szűntek meg és maradtak a porták lakatlanul, mint a 36., 59., 88. házszám alatti gazdaságok. Nem biztos, hogy ezekben a kihűlt otthonokba olyan személyek költöz(nek)tek, akik visszaállítják a porta hajdani hírnevét. Tudni kell, hogy a faluban megvásárolt belsőségek új gazdái közül csak minden tizedik foglalkozik termeléssel.

A fentiekből kiderül, hogy hová tűntek el falunkból az Ózdiak, Orbaiak, Szentivániak stb. Itt jegyzem meg, hogy 1972. június 8-án Nyárádgálfalván jártában felkeresett az akkor Amerikában (Lancasterben) lakó Szentiváni Sándor, aki úgy mutatkozott be feleségemnek, mint az 1782. október 6-án született Szentiváni Sámuel utolsó leszármazottja. Ellenőrizni nem állt módomban, de annyit tudok, hogy Sámuel és Pálfi Zsuzsánna nyolc gyerekük több leszármazottjának sorsa ismeretlen. A Ferenc nevű gyerekről is csak azt sikerült kideríteni, hogy 1824-ben született. Sajnos, személyesen nem találkozhattam Sándor lelkész úrral, de válaszelevelében részletesen ismertette a Szentiváni család történetét. A marosvásárhelyi Kolcsár esperes úr arról tájékoztatott, hogy Szentiváni Sándor 1982-ben elhunyt. A Szentiváni nevet nincs ki továbbvívgye, mivel csak két leánygyereke volt: Éva 1927-ben született, de 1976-ban még hajadon volt. Az 1929-ben született Elaine, aki nőül ment Carl Vuori finn-amerikai polgárhoz, hat gyereket szült, ám egyik sem viseli a Szentiváni nevet.

A sepsiszentiváni-iklodi-nyárádgálfalvi szentivániakról később írok bővebben. Itt csupán annyit említek meg róluk, ami szorosan összefügg a gálfalvi lakossággal.

Nemes Marosszék székülesi jegyzőkönyvéből megtudni, hogy 1814. december 20-án Sámuel Marosszék alkirálybírájává választják, aki hatalmánál fogva sem képes mentesíteni vagy csökkenteni a Nyárádgálfalvára (az osztrák katonaság fenntartására) kirótt kvótát, és így ő maga siet a lakosok segítségére „*arany és ezüst marháival*” a falu előljárósága által felkínált földterületek zálogosítása ellenében. Később a falu pénztára egy kissé meggazdagodva visszakinálta a kölcsönt, amit a főúr csak feltételesen volt hajlandó

visszaszármasztatni. Az ügy a törvényszékre került. A felperes községet Fekete György községi bíró képviselte. Szentiváni védőügyvédje, a szentháromsági Szeredai Imre volt, aki kijelentette: *Tkts. Szentiváni úr a biztosíték gyanánt felkínált földeket csakis a közbirtokosság javára hajlandó visszaadni, mert, bár korábban közbirtokossági területek voltak, de a zálogosításkor már nyilakként előzetesen szétosztották.*

A per végkimenetelét nem ismerem.

A nyárádgalfalviak életviteléről

A legrégebbi időktől szinte napjainkig falunk lakosságának megélhetését a növénytermesztés és az állattenyésztés, egyszóval a mezőgazdálkodás biztosította. Mellékjövedelmet biztosító háziipar sosem fejlődött ki. Településünk 789 ha területet foglal el, amiből mezőgazdaságilag hasznosítható 690 ha. Az 548 ha szántóterület 45 határrészen több ezer parcellára tagolódik, amely évszázadokon keresztül megtermette a kenyeret és a bort, meghitelezte a reményt a szülőföldre való ragaszkodáshoz. Határrészeink megnevezése a következők: a határ alsó, délnyugati pontjáról elindulva a Nyárád bal partján **Gölicseszeget** találjuk, mellette van a **Macód**, ahol hajdanában Pethő Kálmán egy tagban tíz holdot birtokolt, de tulajdonosai voltak e határrész szántójának Osváth László, Fekete Árpád, Zsigmond Károly, Fekete József is. Száz esztendővel korábban ezen a területen még hatalmas cserefák uralkodtak a táj fölött, amelyek lassan-lassan más rendeltetést kaptak. Ma már hírmondó sincs belőlük. A Macódon felül terül el a **Berekmege**, ettől a falu felé csörgedez a Nyárád, aminek folytatása a Vízrejövő egészen az Adorjáni útig. Déli irányban helyezkedik el a **Malomeleje**. Következik a vasút mellett fölfelé, a **Kócsos**, amely valamikor rét volt, ma szántó. A vasúton túl van **Gölice** és ennek folytatásában, fölele az Adorjáni útig a **Cserealja**. A Malomeleje és a Kócsoson felül, az Adorjáni útig a **Középláb**, aminek egy részét **Uborkásnak** hívják, mert itt a tsz idejében zöldséget termesztettek. A Nyárádon túl található

a Malomszeg, ettől felfelé Rácsuj, majd a vasút irányában a Szénégető. A vasúton túl Sárköze, utána Szilas, ma is kaszáló. A falu szélének délkeleti irányában a Kurta, fennebb a székelytompai patakig és a főút között a Sárrét, mely terület mindig kaszáló volt, míg a tsz. egykori főmérnöke, Bethlen Gábor egy részét fel nem szántatta. A tompai patak mellett, belül a 6 hektáros Sűgő (szántóterület), és a gálfalvi tsz.-tagok egy részének volt kerthelyisége. Átlépve északi irányba a D151-es jelzésű megyei főúton, a falu felé fordulva találjuk a Szőlőalja nevű szántó dűlőt, amit hajdanában a gálfalvi Fejőstehen Komplexum használt, aminek területe 8 ha, és az egyes házszámig terjed. Ettől kifelé a tetőig a Csirik (valamikor szőlős és gyümölcsös), ami nagyrészt Fekete István, Fekete Dániel, Fekete Károly, valamint Fekete Antal tulajdona volt. Ugyanitt volt Csergőfinek a híres, később kivészett szőlőse. Ezen a határrészen a főútról is látható két sírkő, melyek egyike alatt pihen Szentiváni József, aki Nagy Iván értékelése szerint *szenvedélyes történetíró és fáradhatatlan gazda* volt, és akinek sírkőjén a következő felirat olvasható:

*Itt nyugszik Szentiváni József
szül. 1827 mgh. 1870. Résztvett
az 1848-49-i forradalomban
mint hadnagy.*

Fentebb találjuk a Lapos dűlőt. A Paizs utcától lefele, a kertek fejenél húzódik a Kisbokor, ezenkívül a Csere, egészen a tetőig. A Kisbokorral párhuzamosan található a Gálpataka határrész, ami szintén a tetőig terjed, a temető felett nyugati irányba. A Gálpatakától lefele a Vermek, mellette a Telek, felette a Borsóhágó, majd a Nagyszőlő terület.

A Gálpataka dűlővel kapcsolatosan érdemes feljegyezni, hogy ebben a határrészben jégverés kárt nem tett emberemlékezet óta, még 1960-ban sem, amikor az ítéletidő megsemmisítette az egész határ termését.

A Nagyszőlővel kapcsolatosan érdemes megemlíteni, hogy régebben 55-60 gazdának biztosította az *úrvacsora-félét*, valamint, hogy ekkor a legrendezettebb virágoskertnél is szebb volt. Bő, kiváló minőségű termékkel jutalmazta a fáradságos munkát 1962-ig.

Ettől kezdve a kellő szakértelem nélkül végzett munka következtében tönkrement. Ma már csak Szöllősi Árpád, Domó József, Fekete András, Szász Mihály, Marton Gábor és Bustya Lajos szüretelnek itt. Javarészt felszántották, zöldséget termesztenek benne.

Személyesen is emlékszem az 1968. évi szüretre – a maga nemében utolsóra –, amelynek zajától csengett a határ, mint évtizedekkel vagy évszázadokkal ezelőtt minden októberben. Ünnepe volt, étel, ital, kalács, a zöld füre terített „asztalok” gazdag kínálatával. És, hogy a nóták között el ne tévedjünk, Simi – alias Szilágyi – Gyula cigányprímás igazított el, csodálatosan szóló hegedűjével. A nyüzsgő szüretelők mindenike ott hajolt le egy-egy darab kalácsért, húsért, vagy egy-egy pohár italért, ahol jónak látta, nem volt enyém, tied, övé. Talán soha vissza nem térő élmény, esemény.

A Nagyszőlőtől felfele indulva található a Szőlőfű, majd a Lapos úttól befele a Csongorza-legelő és kaszáló: A Csongorzával szemben a tetőtől balra lévő határrész a Pirítós nevet kapta, mely magas fekvése ellenére a legnagyobb szárazságban is jó termést biztosít. Ötven hektárnyi legelő következik. Az Irma úttól balra kifele a Kerttövis, a Csíki tag felé menő útig. Itt van a Tökés tag, majd a Csíki tag, egészen az Irmáig. A Katonadombon kívül jobbra a Jancsókert, ettől fentebb a Kijáró, a Csorgó gödör és az út között a Diófások, ami a Csíki tag útjáig tart. Következik a Kalári kert, amelytől befele Nyugatra a Lázdok, majd a Poklos-patak és a Kövesoldal, egészen a Szövetkezeti Társulásig. Nyomát falu felé a Hágó jobbra és az Átalok.

Itt jegyzem meg, hogy az idősebbek keserű szájjal emlegetik a nem is olyan régmúltat, amikor a Diófásokban termett Gálfalva legfajsúlyosabb búzája, de a tsz-gazdálkodás legelővé degradálta... a nyulak részére. Az Átalok után következik a Döngő. Simon Zsigmond bácsinak a bennvalója alatt a Horgas. A postaépületen alól a Berek, a felső tömbházlakással szemben a Bungur (valamikori sportpálya).

A határrészek fontos tartozékai voltak a kutak, források, csorgók. Több oka van annak, hogy mára elvesztették jelentőségüket. *Elsősorban*, mert a családok egyre ritkábban tartózkodnak reggeltől estig a mezőn. *Másodsorban* a mai műanyag világban sokkal

biztonságosabban lehet bárhová vizet vinni a *flakonokban* vagy *bidonokban* a régebbi korsók helyett. *Harmadszor*, de nem utolsósorban mezei forrásaink szennyezettsége miatt, amit a meggondolatlan műtrágyázás és növényvédő szerek alkalmazása okozott. Hajdanában a Gyümölcsösben két igen jó vizű kút is volt, ma szeméttel betömve. A Csíki tagbéli kútnak már a helyét sem lehet megtalálni, ellenben a Csíki Samu tagnak ma is használható, jó vizű forrása van. A Legelőn és a Csongorzában jó vizű, gondozott kutak találhatóak. A Poklos-patak kútja cementgyűrűs, vascső kicsorgóval. A **Kerttővisibe** lévő forrást Szász Mihály kútgyűrűbe fogva gondozza. A Nagyszőlő alsó sarkában is van egy forrás – hasznosítására épült bennebb a juhfürösztő. Megsemmisült a Keresztesi Mózes erdejében valamikor kitűnő ivóvizet szolgáltató Köldökkút is. Gálpatakban is volt egy jóvizű forrás, amit Tüzér – alias Marton – János gondozott, de erről is csak múlt időben beszélhetünk, akárcsak a gazdájáról.

Hogy kinek mennyi jutott ebből a megélhetési forrásból az 1800-as évek végén, az megtudható *Nyárádgálfalva tagosított határának 1892. évi birtokíveiből*. Ebből tudtam meg, hogy Tolnay Gáborné-Szentiváni Zsuzsánna 323 hold, Bereczkiné Szentiváni Borbála 36 hold, Iklód Szentiváni Kálmán-Botos Katalin 16 hold, Csíki József-Bíró Sára 70 hold, Zsigmond Mihály-Adorjáni Róza 41 hold, Iklód Szentiváni Gábor 94 holdat birtokolt. Keresztesi Zsigmondné is 16 hold szántóterülettel rendelkezett, de 228 olyan gazdaság volt, ahol a földterület nagysága egy holdat sem ért el. Nagyon okosan kellett beosztani a termést, hogy a 800 lélekszámú településnek elégséges legyen az újjig. Találón írta Farmos Elek az Erdélyi Gazda c. lap 1871. november 30-i számában: *A paraszti gazdálkodás egyik erőssége a rendkívüli takarékoság. Nyárádgálfalván a helység lakói szorgalmasak, s éppen e szorgalomnak tulajdonítják, hogy 7 holddal bíró öttagú család tisztességesen képes fenntartani magát, a művelési mód látható hiányai mellett is. A tehenét nemcsak tejtermelésre, borjúnevelésre és trágyatermelésre használták, hanem igázásra is. Szántottak, terményt hordtak, erdőltek, tehát a gazdaság teljes fuvarszükségletét fedezték vele. Nyárádgálfalván csak első gazdáknál lehet egy pár ökröt vagy tulkot találni a szokásos két*

tehenen felül. A beosztás és takarékoság dacára voltak szűkös esztendőök is, amint az kitűnik „Nemes Marusszék Nagy Méltóságú Administratorának, Zejkfalvi Méltóságos Zejk Dániel úrnak parancsolatjából”. 1831. március 16-án falunkban végzett felméréséből, amelynek idézem teljes szövegét:

– Vagyon telek 107, ezenkívül a faluvégén 37 cigány házatskák.

– Kuria vagyon 16 – mesterház 1.

– Helyt lakó birtokosok:

Tekintetes Szentiváni Sámuel úr Nagy Joseff

Nagy Sándor Szóts Moses

György Ferenc Jantsó Pál

Osváth Sándor Gálfalvi István Gálfalvi Mihály

és valamint György Mihály, György Sigmund és Fantsali Gáspár, akik feleségeik után kapott Székely Telkeken laknak.

– Nemesek 13, szabad székely 38; cigány 37.

– Nagy György conditiojára nézve Szabad Székely, elszegényedvén kéntelenítetett elszegődni majornak Nyomátra, különben háza is el van mostan betsülve. Adó alatt lévő birtoka nintsen.

– Afzalós András conditiojára nézve jobbágy Tkts. Szentiváni Sámuel úr conventionárus erdőpásztora bizonyos fizetés mellett. Falu sorában lakván, falu terhét nem hordozza, adó alatt lévő birtoka nintsen. Sigmund János (Csíki Sámuel lófő székely bérese), Kováts Mihály, Csíki András (Nagy István úrnak erdőpásztora), Csíki Gergely (Tkts. Gálfalvi Mihály erdőpásztora), Bustya Zsigmond zsellér (Jakab Lajos úr határ- és béresbírója).

– Zágoni András conditiojára nézve új paraszt (tehát cigány), a Chatolikusok Harangozója.

Nemzetek szerint minden nemzetből külön hány gazda? Magyar vagyon 100, oláh 7, új paraszt 34. (A földbirtokosok által cigányoknak adományozott házhelyek birtoklóit hívták új parasztnak – sz. m.)

– Hány és mitsoda vallásokhoz:

Templom csak az unitáriusoknak van

Katolikusoknak templom helye

A reformátusok egy házhoz járnak ISTENI tífzteletre

Pap egy sincsen, Mester egy az unitáriusoknak

Katolikus 9, unitárius 93, református 9, unituas 5

– Határa gyenge, keveset termő, gyümölcs kevés. A termés csak a gazdák tized részét tartja ki újj.

– Van egy tanító ház az unitáriusoknak

– Mesterek: Faragó vagyon 6, csizmadia 2, kömíves egy, új paraszt kovács kettő, harisnya tsináló kettő

– A falu contributiója volt. 1830-ban 473 Rhfrt és 37 krajcár conventios pénzbe. A falu költsége volt 38 Rhfrt és 55 krajcár. A falunak semmi jövedelme nincsen, a kiadásokat fel szokták vetni kinek-kinek adója szerint. 1830-ban administralt a falu búzát 450, szénát 450, zabot 450. (Valószínű köbölben és métermázsában számolva – sz. m.)

– Hólyagos himlő nem uralkodott

– Tűzoltó dolgok: Vagyon egy négykerekű talyiga, ezen egy hor-dó, nyolc kisebb és nagyobb tsebrek, vashorog 8, lajtorja 4. A táma-dandó tűz oltására pedig minden Ember megjelenik a fzükséges eszközökkel.

– Az éjjeli őrizetet illetően a falu 4 tizedre van osztva és minden éjjelre 2–2, nappalra 1–1 szokott kiállni szolgálatba.

– Krumplit csak a kertekben termesztettek, a határ kicsi és a Nyárád meg a Vécke kiöntése megölte a termést.

– Gabonából 1830-ban szinte semmi sem termett: nagy hideg árvizek.

Ez a felmérés még a felületes szemlélőnek is sok kérdésre ad vá-laszt. Az elmaradt termelési módhoz hozzá kell még adnunk, hogy az első világháború idejéig Gálfalván olyan búzát termesztettek, aminek feje nem haladta túl egy fél gyufaszál hosszúságát. Ebben az időben hozatott az uraság ún. „székács” búzavetőmagot, ami már megsokszorozta a vetőmagot.

A termőföld vegyi elemzése

Nyárádgálfalva termőföldjeinek vegyi elemzése folytán a követ-kező talajtípusokat lehet megkülönböztetni:

I. Agyagbemosásos barna erdőtalaj, elsősorban a határ keleti, északkeleti részén, mintegy 12 százalékban.

II. Agyagbemosásos podzolos erdőtalaj, a határ 14 százalékában. Ezek a részeken krumplit, búzát, lóherét, lucernát termesztenek.

III. Lemosódott, erodált területek, ezek egy része karbonátos,

verőfényes és déli fekvésű. A termőfelület lemosódásának egyik oka a hegy-völgy irányzatú szántás és a vetésforgó helytelen alkalmazása.

IV. csoport. A pszeudoglazas pangóvízes fekete réti talajok; melyek a lejtők lábainál helyezkednek el, gépesítésük nehéz, inkább kaszálóként hasznosíthatók.

V. csoport. Az öntéstalajok, hordaléktalajok. Ezek a területek a Nyárád és nagyobb patakok két oldalán terülnek el, semleges kémhatásúak és nagy humusztartalmuknál fogva a legjobb termőterületek, a legkönnyebben gépesíthetők.

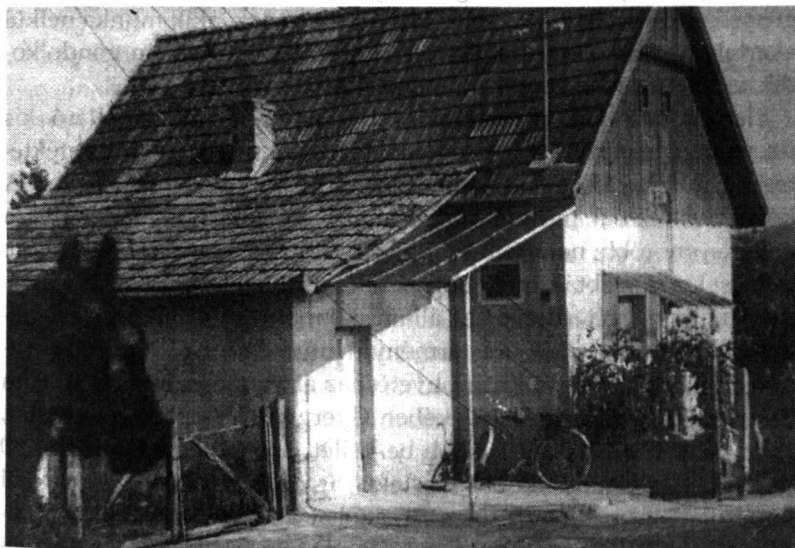
A fenti főbb talajtípusokon kívül elszóródva egyéb típusok is találhatóak, ezeknek nagy az agyagtartalmuk.

Egyébként határunkon mindenféle, Erdélyben honos termény megterem, és a talaj gondozása, fajvetőmagvak alkalmazása és általában az agrotechnikai módszerek betartásával, alkalmazásával jó termést adnak, amennyiben az ég csatornáit nem küldik a termés vámszedőit.

Az egy holdon aluli birtokkal rendelkező 228 gálfalvi gazda létfeltételeit a XX. század két földreformja az alábbiak szerint javította: Az 1921-es földreform alkalmával kisajátításra került a gálfalvi határról Tolnai Regináld birtokából 252 hold és 1220 négyszögöl és Szentiváni Gábor földjeiből 64 hold. Ebből 89 nincstelen család részesült, illetve kapott 2-2 holdnyi földet, de 16 családnak nem jutott termőterület. A kedvezményezettek névsorát nem ismerem, mint ahogyan azt sem, hogy mi lett a sorsa a kisajátított és kiosztott földek közötti különbségnek. Az 1945-ös földreform falunkbeli alkalmazásáról annyit tudtam meg, hogy az egyébként nyomáti illetőségű Pető Kálmán gálfalvi határban lévő 8 hold földje cserélt gazdát, azaz 12 család vehette birtokába. Az ijedtében elfutott két jegyző 8 holdnyi birtokát kisajátították ugyan, de visszaadták; mert a jegyzők visszajöttek. Ugyanekkor került kisajátításra az ortodox egyház Sárreíti földje (valószínű, ez lett az apaállatok fenntartására szánt terület), valamint az Iklód-Szentiványi Gabriella földterülete a Legelőn; amit Tanászi Albert, id. Marton József és ifjú Bustya Mihály, Márkus Dániel, Szilágyi Gyula, Bustya Ferenc, Demeter Zsigmond és Tanászi Árpád között osztottak szét. Ezek a személyek a kapott földterületeken alakították meg Gálfalván a társas gazdaságot 1955-ben, aminek első elnöke Sukó Dániel, majd Simi – alias – Szilágyi Gyula voltak.

*A nyárádgálfalvi iskola udvarának hátsó felében 1978-ban,
Csíki József igazgatósága idején épült asztalosműhely*

*Az 1940-es években épült orvosi rendelő, mely
ma bővített és korszerűsített állapotában működik*

Akik nem voltak tisztában a korszak szabta parancsokkal, és a napi sajtó hírei sem érdekelték, elátkozták a társas gazdaság megalapítóit, majd később azokat, akik elsőként léptek a kollektív gazdaságba, és rendszeresen szidalmazták a kollektív gazdaság szervezésével megbízott különböző képzettségű személyeket.

Tévedés ne essék, egyáltalán nem kívánom védeni, tisztára mosni a kollektivizálás alkalmával megtörtént visszaélések elkövetőit, de véleményem szerint ezeket lényegében sajnálni kell becsületes gondolkodásuk, jó érzésük és emberségük hiánya miatt. Mert azok az ilyen-olyan módszerekkel kollektív gazdaságba kényszerített, ma is élő emberek most is becsületes gazdák.

Közvetlen a háború után nálunk is megalakult a pártsejt, a Földmunkás Szakszervezet, az osztályharc megteremtője, fenntartója. Színtérré került egy új társadalmi réteg is: a kulákság, amely kezdetben a nagyon is ingatag rendszer fő támogatója volt. Nem csak beszolgáltatási stréberségükkel – mert ugye nekik volt miből adni –, hanem mert rájuk lehetett fogni, hogy ők a fejlődés kerékkötői, a szegénység okozói. Ezt sokan el is hitték, főleg azok, akik munka nélkül akartak jól élni. Ők hirdették: mindenki helyett az állam gondolkodik, ergo életvitelüket csak mától holnapig tervezzék.

Eleddig minden kis parasztgazdaság egy önmagát ellátó kis üzem volt, melyben pontosan megtervezték évről évre a befektetést, a munkaráfördítést, a várható termést, jövedelmezőséget. A kollektivizálással mindez megszűnt, a gazdatársadalomnak nem kellett – mi több, nem volt szabad – gondolkoznia, mert feletteseik nemcsak azt szabták meg, hogy miből mit kell vetni, hanem a termés mennyiségét, illetve azt állami központosított alap javára beszolgáltatandó termék- és terménymennyiséget is. A gálfalvi tszben előfordult, hogy a krumplivetést az árvíz megsemmisítette, ám a következő évi termés érdekében Gyergyóból hoztak vetőmagot, kilónként 8 lejért, amit később be kellett szolgáltatni kilónként 50 baniért. Akik gondolkozni mertek, vagy a hatósági javaslatokkal kapcsolatban megjegyzésük volt, azokat a fekete kocsi azonnal elvitte. Ezért kellett id. Csíki Ernőnek a Duna-Fekete-tenger csatorná-nál, id. Nagy Zsigmondnak a bányában sínylódnie, vagy kulácki címen utasították ki ifj. Csíki Ernőt a művelődési otthon tánctermeből.

Kovács Domokos unitárius lelkészt partizánnak, feleségét Imrédista szervezőnek kiáltották ki, ezért kellett szenvedniük.

Persze minden rosszat ilyen tekintetben sem kell kimondottan a szekuritáténak tulajdonítani, ugyanis a „helyi szervek” vélt vagy valós sérelmeikért is akartak elégtételt venni. Nevüket nem írrom le, mert a gálfalviak amúgy is tudják, meg aztán a halottakról vagy jót, vagy semmit – tartja a szólásmondás.

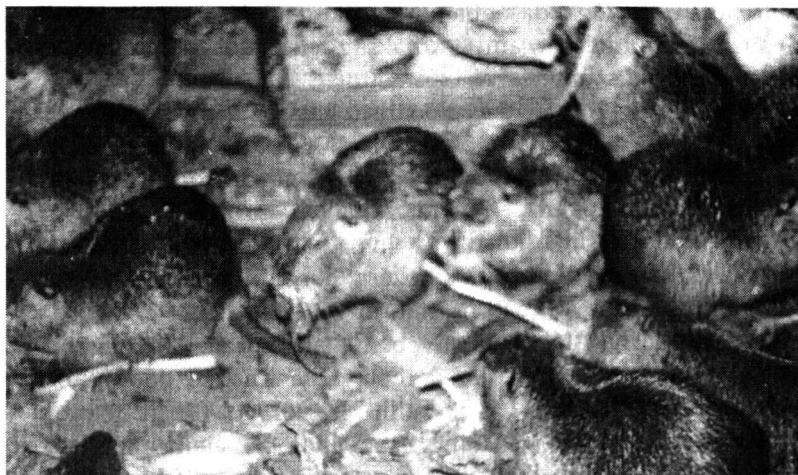
Az osztályharc szerves részét képezte a szérúcséplés erőszakos beindítása és a kvótarendszer. A birtokterületek függvényében a négyéves magyar rendszer idején is volt beszolgáltatási kötelezettség és szabályozták a gabonafeleségek forgalmazását, de ezt akkor senki sem vette zokon, tekintettel a háborús viszonyokra. Nem részletezem az akkori kötelezettségeket, elegendő annyit feljegyezni, hogy az a középgazda, aki 4–5 ha területen gazdálkodott, évente 66 kg sertéshúst kellett beadjon, és sok esetben a szérún cséplelt gabona nem volt elegendő a kirótt beszolgáltatási mennyiség fedezésére.

Az 1959. március 30-án közzétett 115. sz. Törvényerejű Rendelet kimondta a mezőgazdaságban a kizsákmányolás összes maradványainak felszámolását, ami a kulákság felszámolását, majd a kvótarendszer megszüntetését is jelentette.

Az RMP 1949 márciusi plenárisa határozatának szellemében megalakult társas gazdaságok, később a kollektív gazdaságok mindent elkövettek, hogy bizonyítsák a közös gazdálkodás felsőbbrendűségét. Kevés sikerrel. Nyárádgálfalván az agrármérnök gyümölcsfák telepítésével kezdte (volna), következett a zöldséges, a sertéshizlalda, a tyúkfarm létrehozása, borjak nevelése. A veszteséges gazdálkodásra végül a nutriafarm létesítése tette fel a koronát. A szarvasmarha-istállókat sebtében átalakították, beszerezték a szükséges ketreceket, és 1977 decemberében megkezdődött a farm benépesítése. A beruházás 5,5 millió lej volt. 1978-ban 29 prémet értékesítettek, 4.416 lejért. Nincs szándékomban elemezni a nutriafarm bukásának sokféle okát, inkább a gálfalvi tsz 1984. évi beszámolójából idézek: *Gazdaságunknak az egység a jövedelmezőség helyett csak költséget és kellemtelenséget okozott. Képtelenek vagyunk az évek óta felhalmozódott nyers bőroket és a készárut értékesíteni,*

A nutriák tenyésztési farmja, az istállók egyike, belső végében gabonaraktár, a kép jobb oldalán, hátul Adorjáni Domokos által abban az időben működtetett pálinkafőző épülete

Ezek a szegény állatok nem tehetek róla, hogy akkor kerültek a nyárádgyálfalvi tsz „fennhatósága” alá, amikor az európai piac már nem igényelte szőrméjüket

hogy legalább annyi bevételre tegyünk szert, melyből fedezni tudjuk a nutriák takarmányozási, orvosi, kezelési és gondozási költségeit. (A beszámolókból csupán a reális felismerés hiányzott: Akik szorgalmazták, pénzügyileg támogatták a farm létrehozását, nem vették észre, hogy a nutriabunda ideje lejárt, mint a '90-es évek elején a báránybundáké.)

A fenti beszámolókból az is kitűnik, hogy a gálfalvi tsz 1984-ben közel 6 millió lej értéket termelt, 7,8 millió lejes költséggel. Egyebek mellett ennek is tulajdonítható, hogy egy munkanap értéke 9 lej volt, amikor egy kiló cukorért 10 lejt, egy Dacia személygépkocsiért 70 ezer lejt kellett fizetni.

A beszámoló arra is fényt derített, hogy a növénytermesztés egy-maga nem mindig hözott a konyhára az igényeknek megfelelően, főként az árvizek miatt. Éppen ezért hatványozottabb szerep jutott az állattenyésztésnek.

Az akkori helyzet jobb megértése céljából szükségesnek tartom az állatlétszám alakulásának bemutatását, a szabad és az irányított gazdálkodás éveiben. 1896-ban a falu gazdái 421 szarvasmarhával (amiből 194 fejőstehén), 44 igáslóval, 273 sertéssel, 582 juhval rendelkeztek. Az állomány 1981-re ekképpen módosult: szarvasmarha 154 (amiből fejőstehén 55), igásló 4, sertés 228, juh 542, baromfi 802 darab volt. És még ennek a megcsappant állománynak a fenntartása is komoly erőfeszítést igényelt, mivel legelő hiányában az állatokat egész évben jászolon kellett tartani a nyílt árveréseken megnyert, határútszéleken összegyűjtött takarmányból.

A mezőgazdaság szövetkeztetésére okozta káros hatások mellett azonban megjelentek – tetszik, nem tetszik – pozitív tényezők is. Növekedett a falu civilizációs színvonala, házakba került a földgáz, a villany, melyek megkönnyebbitették a mindennapi életet. Az öntvény csikókályhák helyett zománcozott asztali kályhák kerültek, sokan villanymotorokkal szerelték fel műhelyeiket, teret hódított a rádió, a tévé, a telefon. Igen ám, de ezek beszerzéséhez pénz, kemény pénz szükségeltetett. A falu egyre nehezebben tudta megteremteni ehhez a lehetőségeket, a lakosok új – falun kívüli – munka- és pénzkereseti lehetőség után kellett nézzenek. Tagadhatatlan a város vonzó hatása, különösen a fiatalok körében, ahol

kedvező oktatási, szakképesítési, fizetett munkavállalási lehetőségek nyíltak, de a középkorúak számára is. És elkezdődött az ingázás a maga pozitív és negatív kihatásaival.

1977-ben például Nyárádgálfalváról 178 személy ingázott, ezek közül 100-an Marosvásárhelyre, 67-en Nyárádszeredába. Az ingázók életkori megoszlása a következő volt:

20 éven aluliak	8
20–30 év között	68
30–40 év között	44
41–50 év között	33
51–60 év között	24
60 év fölött	1

E statisztikába nincsenek belefoglalva azok a fiatalok, akik 7–8 osztály elvégzése után elméleti és szaklíceumokba ingáztak, utána egyetemre mentek, vagy a városban munkahelyet, letelepedési engedélyt kaptak.

Az ingázók közül 64 személy mint szakképesítetlen munkás, 87 szakképesített minőségben hozta haza a napi megélhetéshez szükséges pénzt.

Az ingázók reggelenként 4–5 órakor indultak, és este 6 óra után érkeztek haza. Ettől eltekintve a tsz kímérte a megművelendő földterületet a család részére, éppen ezért a hazatérő ingázó a városi munka után a család kisegítésére sietett.

Ábránd és valóság

A '89-es változás után (bár bevallom, nem tudom mi változott, ha csak nem az, hogy ránk szakadt a szólásszabadság, ami egyfelől azt jelenti, mindenki mondhat, amit akar, úgysem hallgatja meg senki, másfelől pedig a vélemények kifejtésének hangerejével nagyon sokan bizonyították intelligenciaszintjüket) az első euforikus hangulatban, s különösképpen miután a kollektivizált földterületeket visszaadták tulajdonosaiknak, azt hittük, hogy lényeges változásokra számíthatunk, azt képzeltük, hogy a városra szakadt fiaink-lányaink tömegesen rohannak haza a föld mellé. Arra már kevesebben gondoltunk, hogy ugyan a kenyeret asztalunkra tették, de a kést nem.

*Az 1989-es változást követő első március 15-e megünneplése,
amikor már nyugodtan énekeltük el az 52-es és 53-as zsoltárokat.
Az elnökségben a helyi RMDSZ akkori vezetősége*

Mi történt a fordulat után? A tulajdonosok visszakapták a földet, és (sajnos) a 40–50 évvel ezelőtti munkamódszerekkel, megmunkálási eszközökkel, szervezéssel igyekez(tek)nek megmunkálni. A föld és annak megmunkálása iránti szeretet, óhaj újra kialakult, ám a mai körülmények mellett régi módszerek, eszközök kevésbé kifizetődőek, hajnáltól sötétedésig gürcölnek, finoman fogalmazva: alamizsnáért.

Manapság nem kevés azoknak a tsz-nyugdíjasoknak a száma, akik látástól vakulásig robotolnak, hogy a havi járandóságukból a villany- és gázszámlát ki tudják fizetni. Állítom ezt, annak ellenére, hogy postásunk havonta több mint 430 millió lejt kézbesít a nyugdíjasoknak.

Summa summarum, ha a mércét nem emeljük az európai színvonalhoz, még annak közelébe sem, lényegében elégedettek is lehetünk. Kitűnő szakemberek biztosítják az orvosi ellátást, a falu üzlethálózata kielégíti a vásárlói igényeket, van postahivatalunk, gyógyszertárunk, Keresztesi Sándor magánvállalkozó jóvoltából messze híres szitásmalmunk és pékségünk.

Az annak idején sokszor megsiratott föld jogos tulajdonosainak igavonó állatai, ekéi, boronái és egyéb gazdasági felszerelésesei halomba

hányva enyésztek el a közösen. Kevesen voltak, akik felismerték, hogy a megváltozott körülmények azért tartalékoltak felépülési lehetőséget is. Ezek traktorokat, mezőgazdasági gépeket vásároltak, saját erőből vagy kölcsönből, azért, hogy talpra állhassanak.

Ha abból indulunk ki, hogy „ki mint él, úgy vél”, akkor szükségtelen hangsúlyozni, miként értékeli az átlagember ezt a mai kovásztalan, fél-sütetű demokráciát, azt a szabadságot, amit immár több mint 10 éve vívtunk ki magunknak. Nem csodálkozom, ha azt hallom, az „átkosban” volt munkahely, kenyér és lakás, ha szükség volt rá. Sőt, több gazda szerint még a kvótarendszer is jobb volt, mint ami utána következett, mert év elején összetársulva beadtak egy-egy állatot, és a kapott pénzt felpótolva kifizették évi adójukat. Új évig több gondjuk nem volt.

Azóta és mindmáig a bizonytalanság, a könyöklés és kapzsiság mérge fertőzte meg a régebben kialakult szívélyes és méltányos emberi kapcsolatokat. Tudom, egy-két generációváltásra van szükség ahhoz, hogy a sok évtizeden át kiölt kapcsolatok visszazökkenjenek a korábbi mederbe. A megoldást pedig nem, vagy nemcsak a templomokban és a bibliában kell keresni, hanem a szívekben. Mint nagyon sok mindennek, ennek bekövetkezését is reméljük.

A Nyárádszentlászlói Állami Mezőgazdasági Vállalat dolgozói részére épített tömbházlakás, a vállalattal szemben

Népszokások, ünnepek

A székelység életében az évszázadok folyamán különböző szokások, események, évfordulók megünneplése vált hagyománnyá, amelyek kultikus vagy a mindennapi munkájukból, életvitelükből ellesett mozzanatok eredeténél fogva faluközösségek tömegeit öltöztették ünneplőbe, lelket, felfogást formáló hangulatot varázsoltak. A közös munka és munkahely – a mező – az együtt éneklés, vigadás, de a kárvallás és a gyász közös viselése, megosztása is olyan erős egységbe tömörítette falvaink lakóit, hogy annak minden tagja érezte, tudta, bárhol, bármilyen körülmények között viseli sorsát, háta mögött áll egy őt mindenkor hazaváró közösség, amelyhez tartozik, és amelytől bármikor vigaszt, támogatást, segítséget kap.

Gálfalván is a régebbi kalákamunkák (lett légyen házépítés, a közbirtokossági erdők, legelők takarítása, kaszáló, arató vagy gabonahördő kaláka), az ezeket követő kalákatáncok, a mulatságosan zajló tollútépők és fonóestek, a karácsonyi kántálás, farsangolás, a tavaszi újjászületés megünneplése, megannyi olyan hagyomány, amire a gálfalviak szívesen emlékeznek, és amelyek még a két világháború között is elevenen éltek.

Később, a szocializmus éveiben, mindezek háttérbe szorultak, mert a pártállam olyan események megünneplését szorgalmazta, mint január 24., május 1., augusztus 23., vagy éppen december 1. Az igazság tartozéka, hogy asszonyaink sem igényelték az estéknek közös-zajos hangulatát, elmaradoztak a fonóesték. A juhok gyapja igen leértékelődött, a kender termesztése az '50-es években abbamaradt, elsősorban az aránylag olcsó ipari textíliák miatt. A juhokat még akkor is meg kell nyíratni, ha ez többbe kerül, mint amennyit a felvásárlók kínálnak érte. Értékesítésére Kibédén kerül sor, ahol Szilveszter úr gyapjúfonodájában-szövődejében fonalat, vagy szebbnél szebb szöveteket, gyapjúszőnyegeket lehet cserélni. Így jutottunk oda, hogy a gerebenek, léhelők, guzsalyok, fonókerekék, osztóváták – legjobb esetben – a padlásokon porosodva várják a „közéletbe” való visszatérésüket, aminek kevés az esélye.

Az úgynevezett farsangi maszkurázást is már csak az emléktárban találjuk meg Nyárádgálfalván. Éppen ezért volt meglepő, amikor 1982 februárjában egy ilyen csoport bebocsátást kért lakásunkba. Nehezen ugyan, de azonosítottuk a mellékelt kép szereplőit, akik valamennyien a feleségem által vezetett színjátszó csoport tagjai. Balról jobbra állnak: Bustya Árpád, Ács Sándor, Bustya Magda, Szász Eliza, Ács Erzsébet és Fekete Lajcsi. A harmonikás mellett Szász Misi, alias Fekete-Ica kuporog. Ez a generáció már nem folytatja a vidámságnak ezt a műfaját, a fiataloknak kellene átvenniük a stafétabotot, akik valószínű szégyellik és értelmetlennek tartják.

Nehézkesen halad a karácsonyi kántálás újrachonosítása is. Ennek szervezését a lelkészek vállalták. Mivel a reformátusok kevesebben vannak, az unitárius egyház szokta évente megszervezni. Török Elek lelkész-esperes két csoporttal igyekszik átfogni a falu valamivel több mint 300 gazdaságát.

A fontosabb hagyományok közül a húsvéti virágozás maradt fenn, amit általában a sportegyesület bonyolít le. Ez abból áll, hogy előzetesen a fiatalok – leginkább Szovátáról – fenyőágakat és fiatal csemetéket (tetőket) szereznek be, amit egy arra alkalmas udvaron színes kreppapír szalaggal díszítenek fel. Húsvét szombatjának éjjelén, végigjárva a falut, kapukra vagy más alkalmas helyre szegezik-erősítik. A lányos házak inkább tetőket kapnak, az eladó lányok valóságos karácsonyfát, a többi házat, kapukat oldalággal tisztelik. Ezután húsvét másodnapján a virágozók beköszöntenek a házakhoz, felekezeti, nemzeti különbség nélkül öntöznek, elfogadva tojást, kalácsot, bort. Az összegyűjtött tojásokból – általában

az egyik szervező udvarán – egy hatalmas rántottát készítenek és fogyasztanak el. A begyűlt pénzösszeg felhasználását a szervezők döntik el, mindenképpen a köz javára.

A fenti leírás csak vázlatát képezi a húsvét megünneplésének, amit fiataljaink úthosszban való zenélése-éneklése, valamint a hamubotos multság jelenetei egészítenek ki.

Ezt a népszokást hajdanában határkerülés előzte meg. Az eredeti célnak a telekkönyvi nyilvántartások bevezetésével ma már nincs jelentősége. Annál inkább szükséges lenne a régebben ilyenkor szokásos határkutak, csorgók, határutak javítása.

Barabás László, az ismert Nyárad menti néprajzkutató a Népismereti dolgozatok című, 1980-ban megjelent könyvében színesen és részletesen leírja a Nyárad menti húsvéti szokásokat. Amint írja, a határkerülés összetett szokás, a következő fő mozzanatokkal: 1. *előkészületek*; 2. *gyülekezés és tisztségválasztás*; 3. *határkerülés és megcsapás*; 4. *fenyőágazás (virágózás)* és 5. *hajnalozás*.

Az előkészületek már a határkerülés előtt egy héttel megkezdődtek. A fiatalok feladata volt, hogy a határon levő csorgókat, kutakat kitakarítsák, általában ők újították meg a falvak határait jelző dombocskákat, a határhompokat is. Mindössze Szentgericén, Gálfalván és Havadtón újították meg határkerülés közben a hompokat; a környező községekben a határkerülők már csak ellenőrizték az ifjúság korábbi munkáját.

A húsvét előtti szombat esti gyülekezésre kürttel, kulcslyukba szórt gyertyával, Gálfalván pedig pisztollyal durrogatva adták meg a jelt.

A menet élén általában a király haladt, utána az ítélobíró, a csapómester, a széleken az oldalvédők, hátul a sereghajtók. A határkerülő menet a mezőre kiérve, sorra járta, számba vette a csorgókat, forrásokat, ha valahol hibát találtak a munkában, a kút kitakarítóit 20–25 botütésre ítélték, ráfektették a kútra és úgy csapták meg.

A vőfélyek vezették a fenyőágazást, virágózást is. Éjfél után a legények elindultak a falu egyik végéről és a kapukra kötözték, szegezték a már előkészített fenyőágakat. Gálfalván kútra, ház tejére, kapura szegezték.

Vasárnap este újra gyülekeztek a legények, de csak azok, akik hajnalozni készültek. Ismét megválasztották a vezetőséget; két vőfélyt, két csapómestert és két öntözőt, Gálfalván ezenkívül korszót és kosarast – tudjuk meg Barabás László írásából.

Indulás az üzlet előtt...

Török Elek unitárius lelkész 1991 húsvétjának előestéjén kezdeményezte a határkerülés rítusának felújítását. A bevezetőben elmaradtak a határutak, hidak javítása, határkutak rendbetétele. Az unitárius templom harangjai 1991. március 20-án délután háromnegyed négykor megkondultak, hírül adva a határkerülésre való gyülekezést. A falu központjában – az üzletház előtt – mintegy 75–80 lakos: gyerekek, fiatalok, felnőttek gyülekeztek. Török Elek lelkész rövid ismertetőt tartott a régebbi határkerülés fontosságáról, és hogy elődeinkre való tekintettel hálátlanság lenne hagyni feledésbe merülni ezt a hagyományt. Fekete Károly az alábbi felhívással indítja a rendezvénysorozatot:

*Legyen hát már elég,
több kupica nincsen,
aki többet iszik,
nem áldja az Isten.*

*El kell, hogy induljunk
a tavaszi határba,
megkerülni szépen
a régi szokással.*

Válasszuk meg szépen,
kik előttünk mennek,
kik ez ünnepnapon
minket elvezetnek.

Hogy mindenki tudja
hol falunk határa,
legényeket avatni
az ősi szokásban.

Ezt követően felhívást tesz a határkerülés királyának megválasztására. Csíki Sámuel úgy véli, hogy a legalkalmasabb Fekete Lajcsi, a közfelkiáltások elnyomták további szavát: „Éljen a király! Királyt választunk, határt kerülünk!” Ófelségét jó párszor levegőbe emelték. A király illendőképpen az alábbiak szerint szólt alattvalóihoz:

Királyyá választott
az ünneplő sereg,
hálásan köszönöm
tinéktek, emberek!

A határszélekre,
hús forrás vizéhez,
mezei kutakhoz,
árnyékos berkekhez.

Kinek az alfele
ki van párnásítva,
annak párnájából
kirepül a tolla.

Királyságom napja
pünkösdi királyság,
úgy vezetem népem,
legyen rajta áldás.

Nagy örömbbe teljen
ez ünnepnek napja,
ki-ki a fáradozás
jutalmát megkapja.

Virágozási jelenet Gálfalváról

Következett Zsigmond József egyházközségi gondnok imája, amit a lelkész igeolvasása követett. Fekete Albert kántor felszólítja az egybegyűlteket az Adjakok hálát az Istennek kezdetű zsoltár el-éneklésére.

A bírói tisztségbe megválasztott Márkodi János az alábbiak szerint összegezi a határkerülés törvényeit:

*Ettől a pillanattól nincsenek neveink,
Öcsém s urambátyám, egymást így nevezik.
Aki belevét e szép megszólításba,
Zsoldját meg is kapja ott künn, a határba.*

Az időközben 120–130 főre növekedett határkerülő serege sorokba rendeződve indult a felső faluvégét jelző határ-falutábla irányába. Elöl a székely ruhás fiatalok, majd a tömeg. A menet két oldalán Marton Árpád, Pungur János, Csíki Sámuel és Szilágyi Jenő hajdúk (csendőrök) vigyázzák a menetet – aki félrelép vagy szökni próbál, ugyanvalóst testhez illő bottal „találkozik”. A tréfa kedvéért többször is ellenőrzik a hajdúk éberségét, de szökni nem lehet. A felvonulók a király-énekvezér kezdeményezésére mind felfelé, mind visszafordultával népdalokkal adták tudtára az ajtók, kapuk mögött bámészkodóknak a határkerülés felújítását. Ha

Áldást kérő ima a vetésekért

nem is ebben a sorrendben, de ezeket a dalokat énekelték: Bekecs alatt Nyárád tere; Azért szeretek a Nyárád mentén lakni; Zavaros a Nyárád, nem akar megszállni; A gálfalvi sugár torony; Porzik a gálfalvi utca; A gálfalvi lányok tyúkot ültettek; Dombon van a babám nádfedeles háza; Fehér homokos, fekete kavicsos; De szeretnék hajnalcsillag lenni; Hideg szél fúj, édesanyám; Nincsen páros csillag; Kis kút, kerekes kút; Sugár magas, sugár magas a nyárfa teteje; Nyitva van a százados úr ablaka; Érik a ropogós cseresznye; Amíg hozzád jártam; Édesanyám, nem bírok elaludni; Jegenyefán fészket rak a csóka; Zöldre van a, zöldre van a rácsos kapu festve; Vékony héja, de vékony héja van a piros almának; Zöld erdőben terem a mérges kígyó; Apró, sűrű tolla van, apró, sűrű tolla van a madárnak; Tudod, babám, tudod, mit ígértél; Göndör a hajam, legénynek születtem; Szállj el, szállj el, fecskemadár; Vékony a deszka, vékony a deszka; Nádfedeles kis házikóm leégett a héten; Jázminbokor kihajlott az utcára; Nem, nem, nem, nem igaz mondás; Esteledik a fonóba, haza kéne menni; Szépen nyílnak a mezei virágok; Akkor szép az erdő, mikor zöld; Akkor szép a magyar lány, mikor koszorú van a haján.

Eközben megérkeztünk a felső faluvéget jelző táblához. A falutábla közelében megállt lelkészt félkör alakban közrefogtuk, meghallgattuk a körülöttünk elterülő vetésekért és határrészekért mondott, áldást kérő imáját.

Ezt követően a megválasztott király parancsba adta, hogy a határjelző táblától fölfelé részt vevő férfiak és férfiacskák feküdjenek hasra a sánc martján – egymás mellé szép sorjában, mert kiosztásra kerül a nap fáradaimainak jutalma. Pillanatok alatt úgy elleptük a sánctartot, mint egy lövészároknyi támadókészültségre kirendelt katonai alakulat. Ennek a manővernek a zenéjét a „vezérkar” hangos nevetése és pikáns megjegyzések sokasága szolgáltatta. Az ítéletes szerepét betöltő Fekete Károly minden fenékre „ráolvasta” a kiérdemelt 10–30 botütést, amit Bustya Árpád csapómester kezében sűrűn emelkedő és puffanó bot érvényesített. Jomagam tizenkettőt számoltam saját nadrágomon. Ki jajgatott, ki hahotázott, vagy a legváltozatosabb nevetető megjegyzésekkel tarkította a supákolási jelenetet, biztatták, csúfolták, ugratták egymást.

A tetszésnyilvánítás akkor érte el tetőfokát, amikor valaki felfedezte, hogy hatalmas hasa miatt Fekete Palinak cipője orra nem érte a földet. Jó ideig tartott a heccelődés, amire Pali barátunk jólismert humorérzékével reagált.

A multság legényavatással folytatódott.

A királybíró és Fekete Pál elkapták a közelben levő legényjelöltet, Fazakas Gyuszit és Fekete Bercikét, levegőbe emelve verték feneküket a határtáblához, biztatások és humoros megjegyzések közepette. Gondolom, így nem feledik el a határtáblát, még akkor sem, ha a Nyárádgálfalva név eltűnik róla.

Ismét sorba rendeződve indultunk az alsó faluvégén található határtáblához. A hajdúk ébersége ellenére is egy-egy útbaeső „határpásztor” be-belopózott lakásába, és egy-egy liter borral tértek vissza a sorba, emelve a társaság hangulatát. Mint mondtam, a sorból nemigen lehetett kilépni, de az útszéli lézengőkből gyarapítani tudtuk létszámunkat. Így esett meg, hogy a „gázos” Fekete Árpád házához érve, ennek hídján bámészkodott a nyárádszentlászlói Kálmán Mihály, akit, ha jól emlékszem, Bustya Árpád „csendő” bekapott a sorba. Eleinte még szabadkozott, hogy örölni jött Fekete Árpádhoz, és lovai ott maradtak az udvaron. Mi természetesen vigasztaltuk, hogy ne búsuljon a lovaiért, hiszen a korbács a kezében van, a lovát pedig senki nem lopja el. Csak lassan épült be a tudatába, hogy határkerülő csoportjába tévedt, de akarva-akaratlan jönnie kellett a tsz bejáratáig, ahol szabadságoltuk.

Lefelé haladva más érdekességekkel is találkoztunk. A községi malomnál szembejött az ötórás helyi autóbusz, sofőrje, a szentháromsági Magyarai Béla illően lassított és fényjelzéssel haladt el mellettünk; ahogyan a temetési menetet szokták tisztelni. A 4–5 személyes hosszú sor valóban temetési menethez hasonlított. Leérkezvén a falu végére, körbevettük ezt a határtáblát is, és illő áhítattal hallgattuk Török Elek lelkész imáját. A menet a falu központjába tért vissza, ahol kiértékeltek a Kovács Rebi sikátoron sűrűn lerakott és szemet gyönyörködtetően feldíszített fenyőfák széthordását, a húsvéti virágzás és öntözés, hajnalozás, majd a „rátottázás” lebonyolítását. A már húsvéti ünneplésbe hajló határkerülés végét királyunk, Fekete Lajcsi imígyen köszöntötte:

Tündöklik a szép nap
húsvétnak reggelén,
a keresztény világnak
dicső nagy ünnepén.
Nekünk azt hirdetik,
lészen feltámadás,
nem lészen a sírban
örökre maradás.
Más jelentősége is
volt az ünnepünknek,
az volt hivatása
fiatal seregünknek,
menjünk ki a zöldellő
gazdag mezőre,
áldást kérünk jövőre.
Föl-fölújítottuk
határaink hompját,
megigazítottuk határainkban
kútjaink forrását,
hol bágyadt aratómunkás
elolthatja szomját.
Óseink szokását ekképpen követjük,
hogy az ősi szokást
el ne feledhessük.
Jeruzsálem felé a szent földön járunk,
nagyon messze van, kissé elfáradtunk.
Jordán folyóból hoztunk tiszta vizet,
hogy e szép családot azzal öntözzük meg,
viruljon annak minden egyes tagja,
gond, idő, betegség ne hervassza soha.
Húsvét ünnepünk örömteljes legyen,
kívánságunkat hallgassa meg Isten.

A király verselését általános ováció követte, azután Márkodi Jani megválasztott bíró kért szót:

*Ósi szokás nálunk, hogy húsvét ünnepére
fenyőágot teszünk a kapuk tetejére.*

*A szerető szívek így megmutatkoznak,
s ettől még a fák is mind kivirágoznak.
Harmat hull az égből a sok szép virágra,
hogy termékeny legyen a kertek gyümölcsfája.
Ebből a harmatból mi is merítettünk,
hogy akit szeretünk, azt majd
húsvét másodnapján megöntözzük.
Virágozzék itt is a szeretet fája,
szálljon gazdag áldás minden székely házra.
Eddig nem lehetett – diktatúrát éltünk,
s ami bennünk nemes, azt most újrakezdjük.
Induljunk, hordjuk szét a húsvéti zöld ágat,
hogy ünnepi áldás szálljon a hazánkra.*

A húsvét vasárnapján felkelők gyönyörűen feldíszített fenyőerdőben találták Nyáradgálfalvát.

Jó pár évvel ezelőtt, Dézsi Csaba lelkészkedése idején a reformátusok szervezték meg a húsvéti virágozást. Könnyen oldották meg, mert lelkipásztoruk édesapja, Dézsi Zoltán, Gyergyószentmiklós polgármestere volt, aki nemcsak hogy beszerezte, de le is szállíttatta a fenyőket, és a befolyt, elég jelentős összeget a templom javítására fordították.

ÜNNEPELNEK, EMLÉKEZNEK

Nyáradgálfalva lakossága nemcsak dolgozni, hanem ünnepelni is szeret, megemlékezni jelentős eseményekről, elődökről.

Így került sor a rendszerváltást követő évben március 15. megünneplésére a művelődési otthon zsúfolásig megtelt termében. Az egybegyűltek 1945 után első alkalommal énekelhették el az 52. és 53. zsoltárt a felelősségre vonás veszélye nélkül.

*Fazakas Tünde tanárnő felmutatja
a NEMZETI DAL
korabeli kiadványának másolatát*

Erről az évfordulóról egyébként, évenként emlékezünk meg az óvodások és iskolások kulturális műsora mellett a templomokban.

Ugyancsak 1990 májusában Szentiváni-emlékünnepséget szerveztünk, és november 24-én az iskola előterében dr. Kovács Lajos unitárius püspök leplezte le Szent Iváni Mihály mellszobrát, bensőséges ünnepség keretében. A mellszobrot ifj. Gyarmathy János, községünk szülötte és Kiss Levente szobrászművészek alkották. A szobor költségeinek fedezésére közel ötszázan adományoztak, a környező falvak egyházai, RMDSZ-szervezetek, iskolák, kórusok és más intézmények, a háromszéki Gelencétől Ákosfalváig.

A millenniumot megünneplő rendezvénysorozat keretében 2000. szeptember 17-én, sokévi fáradtságos, de kitartó munkánk nyomán, Kerekes Károly képviselő segítségével végre sikerült keresztapát találni, Matei Dumitru megyei főtanfelügyelő személyében. Így dr. Szabó Árpád unitárius püspök és Roman Alexandru iskolaigazgató leleplezhették a Szentiváni Mihály Általános Iskola feliratú (jelzésértékű) cégtáblát.

Kifogástalanul megszervezett ünnepség keretében került sor 2001. szeptember 2-án a református templomunk külső-belső főjavítása utáni újrászentelésre, amit Pap Géza főtiszteletű úr, az erdélyi református egyházkerület püspöke celebrált. Ezt az ünnepséget is a keresztény magyar állam megalapításának 1000. évfordulójának szenteltük.

Ünnepségsorozatunk 2001. november 17-én folytatódott, mikor is egy jól megszervezett falutalálkozó keretében ünnepeltük településünk – több forrásból is bizonyítható – 500 éves létezésének évfordulóját.

Szentiváni György – aki 1461–1462-ben Erdély alkirálybírája volt – Zsigmond nevezetű fia 1501-ben rakta le a nyárádgálfalvi udvarház és egyben falunk történetének alapkövét.

Az igazsághoz tartozik, hogy az itthoniak bekapcsolása az előképzítési munkálatokba nehezen indult, de a mondás miszerint, minden jó, ha a vége jó, ebben az esetben is érvényesült.

Az ünnepi megemlékezés az unitárius templomban tartott istentisztelettel vette kezdetét, ahol főtiszteletű dr. Szabó Árpád unitárius püspök végezte a szószéki szolgálatot. Ezt követően szólásra

emelkedett Török Elek gálfalvi lelkész-esperes, Nagy Csaba, a tompai református anyaegyház lelkipásztora, dr. Kisgyörgyi Árpád, az unitárius egyház főgondnoka, Virág György, a megyei tanács elnöke, Burkhardt Árpád alispán. Az úrvacsorai ágendát dr. Rezi Elek, az unitárius egyház főjegyzője mondta el. Az ünnepségen részt vett továbbá Kerekes Károly RMDSZ-képviselő, Togănel Ioan, a főispán tanácsadója.

Az úrvacsoraoasztást követően dr. Szabó Árpád püspök és Török Elek esperes leleplezték a templom udvarán felállított kopjafát, amelyet Tóth Ferenc, a polgármesteri hivatal jegyzője készített. Itt, a szerző beszédében méltatta Török Elek (a jelenlegi lelkész-esperes nagyapjának) kántortanító 40 éves áldásos tevékenységét, és köszönetet mondott a falu lakóinak nevében Kováts Domokos, Tanászi Albert és Varga György – post mortem – iskolaépítők fáradozásáért. Következett a Szentiváni-szobor megkoszorúzása az iskola előterében, ahol Roman Alexandru iskolaigazgató méltatta a költő munkásságát. A továbbiakban minden résztvevő a művelődési otthon nagytermében gyülekezett egy-egy pohár italrafalatozásra, amit táncmulatság követett.

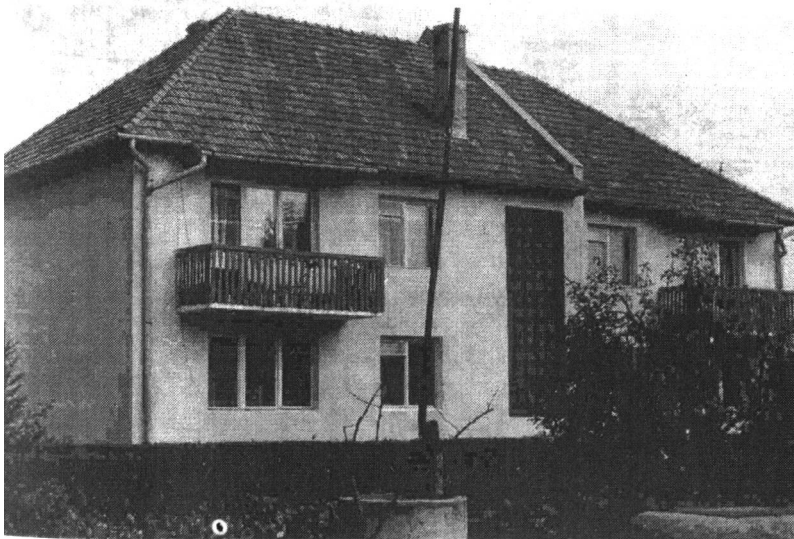
Virág György beszédéből kiragadtam az alábbi gondolatot: *...a szép szavak versenyét elfogadom, ha a tettek versenye követi. Ne feledjük: mindig van egy hétfő az ünnep után.*

Néhai Kováts Domokos fia, Levente szerint, hátravan még egy ünnepelés: helyére kell tenni a Szentiváni Mihály levanteotthon márvány emléktábláját a már rég kijelölt helyre, az épület főfalára.

Szívesen, ha ünnepelni kell...

A Szentiványi-udvarház, ma a polgármesteri hivatal székhelye

Nyárádgálfalva első lakótömbháza

Szász Mihály 108. szám alatti lakóháza. Mögötte Tanászi Irén jószágának csűrje, jobboldalt az unitárius templom bejárata látható

Marton Gábor családi háza a Fő út 167. szám alatt

Nyárádgálfalva madártávlatból

Az egykori fogyasztási szövetkezet üzletkomplexuma

IMPRESS KIADÓ

Felelős kiadó: Makkai János

Szerkesztette: Petelei István

Készült a marosvásárhelyi ANSID nyomdában

500

